

E. J. WILKINSON GIBB

Zengin bir Protestan ailenin tek oğludur. 1857 yılında Glasgow'da doğdu. Erken yaşlarda okuduğu *Binbir Gece Masallarının* etkisiyle Doğu'ya ilgi duydu. Glasgow Üniversitesi'nde matematik, mantık ve Arapça okudu; yine burada Farsça ve Türkçe öğrendi. Yirmi iki yaşında Hoca Sadettin Efendi'nin *Tâcü't-Tevârih*'inden İstanbul'un Fethi bölümünü tercüme edip yayınladı. Bu kitapla başlayan tercüme serüveni tarihten edebiyata birçok eserin tercümesiyle devam etti. Türkçe, Arapça ve Farsça kitaplardan oluşan oldukça zengin bir kütüphanesi vardı. 1900 yılında, *A History of Ottoman Poetry* adlı, sonradan altı cilt halinde tamamlanan büyük eserinin ilk cildini yayınladı. Ertesi yıl, bir İskoçya ziyaretinde kızıl hastalığa yakalandı ve hayatını kaybetti. Cenaze törenine Halil Halid ve Abdülhak Hamid'in de bulunduğu birçok Türk katıldı. Onlara göre Türk Edebiyatı en güçlü ve dürüst araştırmacılarından birini kaybetmişti. Yazarın magnum opusu olan *A History of Ottoman Poetry* adlı eseri ölümünü takip eden sekiz yılda annesi ve eşinin tavassutu ve şarkiyatçı arkadaşı Edward Browne'un çalışmasıyla nihayete erdirildi ve tam halde yayımlandı.

ASIM CÜNEYD KÖKSAL

1976 yılında Ankara'da doğdu. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu (1999). *Hanefî Usûlcülerinin Elfaz Taksimindeki Metodları* başlıklı teziyle yüksek lisansını (2001), *Usûlü'l-Fık'h'ın Mahiyeti ve Gayesi* başlıklı teziyle de aynı üniversitede doktorasını (2007) tamamladı. Yayıncılık ve İslâmî ilimlere dair eğitim faaliyetleriyle meşgul oldu. İslâm âlimi Mustafa Âsım Köksal'ın eserlerini yayına hazırladı. 2012 yılında İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde göreve başladı. 2014 yılında doçent, 2019'da profesör oldu. 2019'dan beri Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Makalelerinden başka telif, tercüme ve yayına hazırladığı kitaplardan belli başlıları şunlardır: *Mustafa Âsım Köksal: Hayatı ve Hatıraları (2000) Fıkıh Usûlüminin Mahiyeti ve Gayesi (2008) Fıkıh ve Siyaset: Osmanlılarda Siyaset-i Şer'iyye (2016) Lutfi Paşa (2017) Elmalılı M. Hamdi Yazır (2017) Elmalılı M. Hamdi Yazır, Osmanlı Anayasasına Dair (2018) Gazzâlî, En Güzel İsimler Mehmed Âkif Ersoy, Kur'an Meali (Recep Şentürk ile birlikte; 2012-2024) Ahmed Cevdet Paşa, Kur'an-ı Kerim Meali (Murat Kaya ile birlikte, 2024) Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili (Murat Kaya ile birlikte, 2021-2023).*

E. J. Wilkinson Gibb

OSMANLI ŞİİRİ TARİHİNE GİRİŞ

Tercüme: Asım Cüneyd Köksal

OSMANLI ŞİİRİ TARİHİNE GİRİŞ

KUTADGU / KÖK - MEDENİYET - EDEBİYAT

Yayınevi Editörü : Ramazan Serhat Aslan
Yayın Yönetmeni : Muhammed Yasin Can
Yayınevi Ser. Nu. : 53697

Osmanlı Şiiri Tarihine Giriş

A History of Ottoman Poetry

ISBN | 978-625-98851-8-6

Kutadgu Yayınları'nın 17.2 eseridir.

E. J. Wilkinson Gibb tarafından kaleme alındı.
Asum Cüneyd Köksal İngilizce aslından çevirdi.
Editörlüğünü Firdevs Erva Genç üstlendi.
Ahmet Balatlı son okumasını gerçekleştirdi.

Kapak Zeyd Karaarslan tarafından tasarlandı.
Mizanpaj Çelebi Şenel tarafından yapıldı;
metinde 11 punto Baskerville fontu kullanıldı.

1. Baskı, 1. Edisyon, Temmuz 2024, İstanbul

A History of Ottoman Poetry, Luzac & Co, London, 1900.

Osmanlı Şiiri Tarihine Giriş, Köksal Yayıncılık, İstanbul, 1999

© Eserin tercümeden doğan yayın hakları anlaşılabilir olarak Kutadgu Yayınları'na aittir.

Baskı, Yılmaz Basımevi (Mat. Ser. Nu: 49749)

KUTADGU

Aziz Mahmud Hüdayi Mah. Tepsi Fırını Sok. No:9/3
Üsküdar/İstanbul
0 850 304 17 58
kutadgu.com.tr
iletisim@kutadgu.com.tr
@kutadguyayin (twitter, instagram, youtube)

İÇİNDEKİLER

<i>Sunuş</i>	9
<i>İkinci Baskıya Önsöz</i>	11
<i>Müellifin Önsözü</i>	15
I OSMANLI ŞİİRİNİN MENŞEİ, KARAKTERİ ve SAHASI	23
II GELENEK, FELSEFE ve TASAVVUF	55
III NAZIM ŞEKİLLERİ, VEZİN ve BELÂGAT	95
Vezin	131
Belâgat	139
Tarihî Arka Plan	153
EKLER	165
<i>Mukaddime</i> , Halil Hâlid	167
Halide Edip Adıvar'ın Önsözü	179
<i>Atıf ve Bilgi Sayfası</i>	198

Sunuş

Türkçe'nin İngilizcedeki elçisi E. J. Wilkinson Gibb'in Osmanlı Şiir Tarihi adlı kitabı, eserin yazım tarihi de göz önüne alındığında her ne kadar bugün aşılmış olsa da hacmi ve öncü bir çalışma olması sebebiyle hala önemini korumaktadır. Gibb'in bu eserine girizgah olarak yazdığı uzun mukaddime ise Osmanlı edebiyat tarihi için hala bir kılavuz niteliğindedir. İşte elinizde tutmuş olduğunuz bu kitap, Gibb'in büyük eserine yazdığı bu uzun girişin tercümesidir.

Gibb'in Türk eşrafından geniş bir çevreye sahip olması, genç yaşta ilgi duyduğu Doğu edebiyatına dair çalışmalarını Londra'da zengin bir kütüphane kurarak genişletmesi onu İngiliz şarkiyatçılığının en önemli isimlerinden biri haline getirmiştir. Abdülhak Hamid'e göre Gibb, Türk edebiyatının en güçlü araştırmacılarından biriydi. Bir çok Türk şair ve mütefekkinin katıldığı cenazesinin ardından Gibb'in vefat haberi Türk gazetelerinde "Londra'da Mukim Bir Türk" şeklinde yer aldı.

Osmanlı Şiiri Tarihine Giriş, Türkçe'de ilk defa 1999 yılında yayınlandı. Kutadgu olarak bugün bu eserin yeni baskısını gerçekleştiriyor olmamızdaki ana gaye ise eserin canlılığını koruyan önemine işaret etmek ve edebiyat tarihi ilgililerin tekrardan dikkatine sunmaktır. Bu meyanda, eserin sizlerle buluşmasında emeği geçen başta kitabın mütercimi A. Cüneyd Köksal'a, ince dokunuşlarıyla metnin okunurluğuna katkıda bulunan editör Firdevs Erva Genç'e teşekkür ederim.

Kutadgu'da, nice kitaplarda buluşmak üzere. İyi okumalar.

R. Serhat Aslan

İkinci Baskıya Önsöz

E. J. W. Gibb'in (1857-1901) altı ciltlik *Osmanlı Şiiri Tarihi* (*A History of Ottoman Poetry*) adlı eseri, Osmanlı Edebiyatına dair klasikleşmiş eserler arasında yer alır. İskoçyalı müellif Arapça, Farsça ve Türkçe öğrenmiş, İslâm kültürü sahalardan özellikle Osmanlı Edebiyatına büyük bir alaka duymuş ve hayatını bu alandaki çalışmalara adayarak eserini yirmi senelik bir gayret sonucu meydana getirmiştir. Mevlânâ Celâleddin Rûmî'den başlayarak Ziyâ Paşa'ya kadar ki 500 senelik divan şiirinin hikayesini anlatan bu eser, Gibb'in genç yaşta vefat etmesi sebebiyle yarım kalmış, son devir şairlerinden yalnız Şinasi ve Ziyâ Paşa'ya temas edebilmiştir. Müellifi öldüğünde kitabının henüz ilk cildi neşredilmiş bulunuyordu. Yakın dostu ve mesai arkadaşı Edward G. Browne eserin geri kalan müsvedde hâlindeki ciltlerini yayımlayarak ilim âleminin hizmetine takdim etti.¹

Elinizdeki kitap, *Osmanlı Şiiri Tarihi*'nin birinci cildinde yer alan giriş bölümünün tercümesidir. Bu kısımda divan edebiyatının yaslandığı dünya görüşü, tasavvuf ve İslâm felsefesine ait geniş malumat derli-toplu bir biçimde sunulmaktadır. Ayrıca divan edebiyatının şekli özellikleri ve bu meyanda aruz, belâgat ve nazım şekilleri incelenmektedir.

Gibb bir batılı olarak Türk edebiyatını derinden sevmesine, bu edebiyatın ruhuna nüfuz etmeye samimiyetle çabalamasına, büyük bir tutku, sabır ve azimle kaleme aldığı eserin içeriğinin hâlâ önemini korumasına rağmen, bir 19. yüzyıl insanı olarak yaşadığı çağın ve coğrafyanın değer

¹ Gibb'in hayatı ve çalışmaları hakkında bk. Christopher Ferrard, "Elias John Wilkinson Gibb", *DİA*, XIV, s. 64-66.

yargılarından etkilenmiş, günümüz için artık naif sayılacak bazı tespitlerde bulunmuş, kimi noktalarda oryantalist önyargıları tekrar etmiştir. Eserin bütününe değerlendirmek bana düşmez; bu konuda Gibb'in vefat ettiği sıralarda Türk entelektüelleri tarafından yapılan eleştiri ve değerlendirmelerden başka, kitaba eklediğim iki metindeki değerlendirmelere, Çavuşoğlu'nun çevirisinde değindiği noktalara, Mine Mengi'nin "Yüz Yıllık Bir Batı Kaynağı" isimli makalesine ve Cihan Okuyucu'nun *TALİD*'in 9. sayısında (2007) yer alan "Osmanlı Şiiri Hakkında Yüzyıllık Bir Batı Kaynağı" başlıklı makaleye bakılabilir. Ben kitabı içerdiği her düşünceye katıldığımdan değil, yazarın divan edebiyatının arkasındaki dünya görüşünü kavrayıp farklı disiplinlere ait bilgileri bütünlüklü bir şekilde sunma yolunda harcadığı çabaya duyduğum saygıdan dolayı tercüme etmişim. Bugün de, eserin bu yönü dikkate alınarak okunduğunda okuyucuya zengin bir deneyim sunacağına inanıyorum.

Bu çeviri ilk olarak bundan yirmi beş sene önce (1999 yılında) basılmıştı. Tercüme ettiğim kısım benden önce -Fuad Köseraif'in eserin tamamına ait basılmamış tercümesini saymazsak-, Halide Edip Adivar ve İngiliz Filolojisi Bölümü'nden bazı öğrencileri tarafından dilimize kazandırılmıştı (1943). Kitabın geri kalanını da çevirmek istedikleri fakat bunun gerçekleşmediği anlaşılıyor. Yine 1999 yılında, fakat benim çevirim tamamlandıktan sonra, Ali Çavuşoğlu tarafından eserin tamamı Türkçeye kazandırıldı (*Osmanlı Şiir Tarihi*, Akçağ).

Öğrenciliğim sırasında biraz da tecrübe-i kalemiye kabinden yaptığım bu tercümenin yeni bir baskısını yapmayı doğrusu düşünmüyordum, fakat son zamanlarda çeşitli dostlardan gelen talepler çalışmayı yeniden yayımlama kararımı vermemde etkili oldu. Çeviriyi tekrar okuyarak imlâ

düzeltilmeleri yaptım, bazı notlar ilave ettiğim gibi çıkardığım bazı notlar da oldu. Kitabın sonunda ek olarak iki yazı bulunuyor. Bunların ilki, yazarın arkadaşı Çerkeşseyhizâde Halil Hâlid'e ait olup, *A History of Ottoman Poetry*'nin 6. cildinin başında yer almaktadır. Diğer yazı ise Halide Edip Adivar'a ait olup, yukarıda zikri geçen tercümenin başında yer alan mukaddimedir. Bu yazılar eserin yazarı ve içeriği hakkında kıymetli bilgiler içerdiği için okuyucuya faydalı olacağını umuyorum.

Asım Cüneyd Köksal

2024, Üsküdar

Müellifin Önsözü

Osmanlı edebiyatının tarihi henüz yazılmadı. Şimdiye kadar gerek Türkçede gerekse herhangi bir yabancı dilde, bu sahanın bütünü hakkında şümüllü bir manzara vermeye teşebbüs eden ciddi bir eser yayımlanmadı. Şu zamana kadar ortaya çıkan kitaplar, elinizdeki gibi, işin sadece tek yönünü ele aldılar, yani şiir yönünü. Osmanlı nesrinin bu tarzda ihmal edilmesi muhtemelen şundan ileri geliyor: Son elli seneye kadar; tamamen veya önemli ölçüde edebiyat veya sanat maksadıyla yazılmış bulunan hemen hemen bütün Türk Edebiyatı eserleri hep manzum yazılmıştır. Genellikle nesir, sırf yarar esasına dayanan pratik niyetlere hizmet etmiştir. Üstelik; *Humâyunnâme* ve daha sonra yazılan *Hamse-i Nergisî* gibi sanat amacıyla yazılmış bulunan birkaç nesir çalışması da istisnasız olarak, o devirde şiir için geçerli olan ölçüler dâhilinde vücuda getirilmiştir. Böyle eserler tabii ki vezinli değildi; fakat bu bir yana, bunların yazarları şairlerinkiyle aynı maksatları gütmüşler ve bu maksatlara aynı vasıtalarla ulaşmaya çalışmışlardır. Bundan dolayı böyle eserlerin başarı ve başarısızlıkları, o devrin şiirininkileriyle pratik olarak aynı olmuştur. “Osmanlı Şiiri Tarihi” bu sebeple hemen hemen “Osmanlı Edebiyatı Tarihi” ile aynı manaya gelmektedir. Her ne olursa olsun, Osmanlıların nesir alanındaki eserlerini ortaya koyan bir çalışma faydalı olmalıdır; ve böyle bir çalışmayı gerçekleştirmek de bu yazarın ümitleri arasındadır.

Son yıllarda Türkçe olarak, tek tek bazı şairler hakkında yapılmış özel çalışmalar zuhur etti; aynı zamanda edebiyatın bütün alanını özet olarak ve detaysız bir surette ele alan bazı gazete ve mecmua makaleleri yayımlandı. Bunlar,

çoğunlukla kıymetli ve anlamlı çalışmalar olmasına rağmen ihtiyacı karşılamak bakımından oldukça yetersiz kalmaktadırlar. Şimdiye kadar bu edebiyatın herhangi bir şubesini sistematik olarak incelemek suretiyle yapılmış bulunan tek ciddi çalışma, Baron von Hammer-Purgstall'ın yarım asırdan fazla bir zaman önce yazdığı meşhur *Osmanlı Şiir Sanatı Tarihi* isimli eseridir.¹ Fakat bu abidevi çalışma isminin karşılığını tam veremiyor; bu eser Osmanlı şiiri tarihi olmaktan çok bir Osmanlı şairleri sözlüğüdür. Türkçede “tezkire” adı verilen ve belli zaman dilimlerinde yetişmiş olan şairlerin hayat hikayelerini, eserlerinden örneklerle birlikte sunan çalışmalar bulunmaktadır. Von Hammer'in muazzam kitabı da bu tezkirelerin; maddelerinin yaklaşık bir şekilde kronolojik sıraya konularak yapılmış bir tercümesinden çok fazla bir şey değildir. Gerek şiirin gelişmesini takip etmek, bu şiirin etkilendiği çeşitli güçleri belirtmek veya en büyük şairlerin olsun birbirlerine göre nisbî vaziyetlerini ayırt etmek hususlarında, gerekse onların esas ortaya koydukları şeylerin değerini belirtmek, bu şairlerin kendilerinden öncekilere ne kadar şey borçlu oldukları veya çağdaşları ile haleflerine ne miktarda tesir ettikleri konularında çok az çaba sarf etmiştir.

Bundan dolayı bu eserin bir tarih olarak tanımlanması çok güçtür. Her şeye rağmen; böyle bir ilk tecrübeye neredeyse kaçınılmaz bulunan çok sayıdaki hatadan sarf-ı nazar ederek söylemek gerekirse, bu kitap bir referans kaynağı olarak çok büyük bir kıymeti haizdir. Tenkidî yönü noksan olmakla beraber tezkirelerde ve diğer salâhiyetli Türkçe kaynaklarda bulunan hemen bütün malumatın izlerini burada buluyoruz. Von Hammer'in önemsiz de olsa haklarında bilgi bulabildiği bütün şairler onun sayfalarında yer bulmuştur. Dört

1 *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst*, Hammer-Purgstall, 4 cild, Pesth. 1836-8.

ciltten müteşekkil eserin son cildinin 1838 gibi eski bir tarihte basılmasına rağmen kitap, her biri ayrı bir şairi ele alan 2200 başlığa sahiptir.² Binâenaleyh Von Hammer'in kitabı; basıldığı günden bu zamana kadar olduğu gibi, Osmanlı Edebiyatını araştıranların bundan sonra da nice seneler başvuru kaynağı olmaya devam edeceğe benziyor.

Elinizdeki bu kitapta Von Hammer'le yarışmak için herhangi bir çaba sarf edilmedi; benim maksadım onun eserinin yerini almak değil, onu ikmâl etmektir. Von Hammer'in eserinin yerini tutacak ve ona ihtiyaç bırakmayacak bir çalışma yapmak için “Osmanlı Şiiri Tarihi” değil; fakat daha kusursuz ve daha tam bir “Osmanlı Şairleri Biyografik Sözlüğü” yazmak gerekir. Elinizdeki esere sahip olan bir araştırmacı, Von Hammer'in 2200 şairlik kitabından müstağnî kalamaz; çünkü bu sayfalarda belki o miktarın onda biri ancak yer almaktadır. Benim hedefim daha ziyade konunun gayretli ve kabiliyetli selefimin nispeten üzerinde durmadığı yönünü gözler önüne sermekten ibarettir. Osmanlı şiirinin geçirdiği birbirini izleyen safhaları takip etmek, bu safhaları meydana getiren tesirleri ortaya çıkarmak ve bu yolla bu şiirin yükseliş ve gelişim panoramasını takdim etmek için gayret ettim.

Bununla beraber; benim bu kitabı yazmaktaki ana gayem, oryantalistlere Osmanlı şiirinin gelişimini gösteren bir taslak sunmak değil; bizim dilimizde herhangi bir yazar tarafından daha önce pek temas edilmemiş bulunan bir edebiyatın hikayesini İngiliz okuyucusuna ulaştırmaktan ibarettir. Arap ve Fars edebiyatlarıyla alakalı olarak şu an bazı şeyler biliniyor; fakat Türk Edebiyatına dair hâlâ koyu bir cehalet hüküm sürmektedir. Bu cehalet birçok zaman “Türklerin bir edebiyatı yoktur” şeklinde mantıksız bir sonuca sebep oluyor.

2 Birkaç defa aynı şair birden fazla maddede gösterilmiştir ki bu durum bazı araştırmalarda karışıklığa sebebiyet vermiştir.

Ümidim ve gayretim, bu cehaleti ortadan kaldırmak için bir şeyler yapmak olduğundan dolayı; öncelikle, şark ilimlerine dair herhangi bir bilgiden tamamen mahrum bulunan orta-lama İngiliz okuyucusuna hitap etmeyi hedefledim. Bu yüz-den, dipnotlarda ve diğer yerlerde birçok şeyler açıkladım. Eğer bu eseri yalnız akademisyenler için yazmış olsaydım; herhangi bir İslâmî edebiyatla meşgul olmuş kimseler tara-fından çok iyi bilineceği cihetle, bu açıklamaları yapmaya gerek kalmazdı.

Bu eser gibi bir çalışma yapmaya girişenlerin yoluna çıkacak en büyük zorluklardan biri de gereken malzemelerin tedarikidir. Bu malzemeler çoğunluk itibarıyla hâlâ yazma hâlinde-dir. Bütün bu kitapları bir arada temin etmek çok arzulanan bir şey olmakla birlikte pratik olarak imkansızdır. Bu cihetle birkaç senelik araştırmalar neticesinde bir koleksiyon oluşturma-yaya muvaffak oldum ki bu koleksiyona British Museum'da saklanan konu ile alakalı ciltler de eklenecek olursa; ihtiyacım bulunan bu malzemenin hemen çoğuna ulaşabildiğim ortaya çıkar. Bununla beraber hâlâ başvurmadığım bir miktar eser bulunmaktadır. Eğer bunları da temin edebilmek mümkün olsaydı eser şüphesiz daha mükemmel olacaktı.

Bu eser, altı kitap olarak tanzim edilmiştir. İlkini giriş kısmı oluşturuyor. Diğer kitapların herbirini, benim Osmanlı şiirini taksim etmiş olduğum beş devre teşkil etmektedir. Bu altı kitabın ilk ikisi bu ciltte yer almaktadır.³

Osmanlı şiirinin nasıl bir şey olduğunu okuyucunun mü-sahhas bir şekilde anlamasına yardım etmek için -bu iş Türk

3 *Osmanlı Şiiri Tarihi*'nin hazırlanmasında başvuru-lan eserlerin listesi; indeksler, notlar vs. ile birlikte son ciltte yer alacaktır. Eserin ikmâli açısından, kitapta tercüme verilen şiirlerin asıl metinlerini hâvî bulunan ek bir cilt çıkarmayı ümid ediyorum. Şimdilik, tercüme edilen her pasajın ilk mısrası, o tercümenin yer aldığı cildin sonuna konulacaktır.

dilini bilmeksizin ne kadar mümkün olursa- şairin eserlerini anlatırken çoğu zaman bir veya daha fazla seçilmiş parçanın tercümesini ilave ettim. Benim ulaşmak istediğim sonuca, nesir şeklinde yapılan bir tercüme ile varılamazdı; hatta ori-jinal metnin dış yapısının bütün izlerinin kaybolduğu alışıl-dık tarzdaki nazım tercümeleriyle de bu sonuca ulaşılamazdı. Bu neticeye ancak, asıl metnin yapısı tekrar oluşturulmak suretiyle yapılmış bir tercüme ile vâsıl olunabilirdi. Bundan da öte, böyle bir yeniden inşâ ameliyesi benim fikrime göre, tatmin edici bir tercümenin temel unsurlarından biridir. Müteveffâ Mr. J. A. Symonds'ın çok doğru olarak söylediği gibi: "İyi bir tercüme alçıdan yapılmış bir kalıp gibi olmalı-dır. İngilizcesi; asıl metnin üzerinde bir kaplama gibi dur-malı, eserin aslına ait olan bronz ve mermerin tesirini tam olarak gösteremese de şeklini aynen yansıtabilmelidir."⁴

Burada ortaya konan prensip; Mr. John Payne'in 1001 Gece Masalları ve Ömer Hayyam'ın Rubâîleri üzerine yap-tığı takdire şayan ve alimâne tercüme esnasında, apaçık bir muvaffakiyetle tatbik edip gözettiği esasla gerçekte ay-nıdır. Şark şiirinin tercümesine uygulandığında bu prensip; kafiyenin hareketini takip etmek, eğer mümkünse her mısra-daki hecelerin sayısını eşit tutmak ve vurgunun bulunduğu yeri gözetmek suretiyle ritimi sağlamak hususlarına riayetle, şiirin dış yapısını korumayı gerektirmektedir. Bunlar, ter-cümelerin yapısı ile alakalı olarak beni yönlendiren pratik kurallardır. Fakat dış bünyeye bu şekilde ihtimam göster-mekle beraber, benim bu konudaki tavrımın, şiirin manası hakkında önyargıda bulunmaya sebep olmasına izin verme-dim. Mümkün olduğunca her zaman harf tercüme yapma-ya ve önemi bulunan hiçbir şeyi atlamamaya itina gösterip orijinalinde bulunmayan mecaz ve teşbihleri ilave etmekten dikkatle kaçındım. Bu yolla, yapmış olduğum tercümelerde

4 *Wine, Woman and Song*, s. 38.

Osmanlı şiirine dair bir seri fotoğraf sergilemeye muvaffak olduğumu ümit ediyorum; zira bunları okuyucunun dikkatine ancak bu kadar takdim edebilmekteyim.

Yabancı bir toplumun edebî eserleri hakkında hüküm vermek için çalışan bir münekkidin, sahip olduğu bazı zaruri eksiklikleri göz önünde tutması lazımdır. Ne kadar alim olursa olsun, konuyla ilgili lisan hakkındaki bilgisi ne kadar derin olursa olsun; bazı noktalarda o lisanı konuşan okul çağındaki bir çocuğa nispetle dezavantajı vardır. Bir kelime veya bir ibare birçok defa sözlük manasının üzerinde ve ötesinde bir anlam ifade eder. Bu öyle bir çağrışımlar dünyasıdır ki insiyâkî olarak bütün yerli halk tarafından sezilir, fakat yabancıdan bundan bir nasibi olmaz. Ve birçok kere, edebî metnin esas hüneri, bu tarz manalar yüklenmiş olan kelime veya ibarenin uygun bir şekilde kullanılışında yatmaktadır. Fakat bunun gibi, hatta bundan daha gizli ve ince noktalar her dilin edebiyatına bir nevi cazibe kazandırır ve hakkıyla düşünüldüğü takdirde her yerde yabancı münekkitleri duraklamaya sevk ederken; son birkaç on yıla kadar kendisini karakterize eden aşırı derecedeki suniliği sebebiyle Osmanlı şiiri, bu mahrem niteliği alışılmıştan çok daha az bir nispette ihtiva etmektedir. Bu şiir her tarafından o kadar sert ve katı kurallarla kuşatılmıştır ki, kendiliğinden olma ve ferde has oluş yollarını kapatmak için daima düşünerek ve isteyerek suikast yapıldığı gözlemlenebilir. Bir şairin başarısı büyük ölçüde, bir sürü bardak arasında hiçbirini devirmeden dans etmekte gösterdiği maharet ile belirlenmiştir. Ve hiç olmazsa bu noktada yabancı münekkit Osmanlı ile eşit mevkide durmaktadır. Oyunun kuralları Türk olsun yabancı olsun, gerekli olan zahmete katlanmayı tercih eden herkes tarafından eşit olarak öğrenilebilir. Bir defa da iyice öğrenildikten sonra bunların rağbet görüp görmediğini tespit etmek oldukça kolaydır. Bu hâlâ meselenin sadece bir yönünü oluşturuyor;

çok daha hayati olan diğeri ise şu: Bu şairler, bütün kelime oyunları ve beyin cimnastikleri ile acaba kendi âlemlerinin ruhunu doğru ve yeterli bir şekilde ifade edebilmişler midir? Bu sorunun cevabı, onların başarılarının veya başarısızlıklarının miyarı olacaktır. Ve muhakkak ki, bunların yazılarına muhatap olanlar, aynı dünyada yaşayıp aynı ahlaki ve entelektüel atmosferi teneffüs edenler, bu cevabı vermeye en yetkili olan kişilerdir. Bundan dolayı ben, elde edebildiğim müddetçe, Osmanlı münekkitlerinin Osmanlı şairleri hakkındaki fikirlerine, özellikle şair ve münekkit çağdaş oldukları veya yakın zamanda yaşadıkları takdirde ehemmiyet verdim. Aynı zamanda kendi görüşlerimi, bu görüşler Türk otoritelerinkilerle ters düşse bile, sergilemekten çekinmedim. Böyle durumlarda okuyucu benim vardığım neticeleri nihâî sonuçlar olarak algılamamalıdır. Doğrusu benim yapmaya cesaret ettiğim bütün eleştirel yorumlar, sadece, Osmanlı şairlerinin eserlerini anlamak ve onlarla aynı duyguları paylaşmak gayretinde bulunan yabancı bir araştırmacının izlenimleri olmak üzere takdim edilmiştir.

Benim için geriye, çalışmam esnasında görmüş olduğum yardımları şükranla belirtmek vazifesi kalıyor. Bana herhangi bir şekilde yardımcı dokunan herkese; özellikle dostlarım Çerkeşseyhizâde Halil Hâlid Efendi ile, muazzam bilgi hazinelerini son derece nezaketle benim emrime amade kılan Profesör Muhammed Bereketullah'a burada içten teşekkürlerimi sunuyorum.

E. J. W. GIBB

15 Chepstow Villas, London W.

Mayıs, 1900